

סוג הבחינה : בגרות
מועד הבחינה :

מדינת ישראל
משרד החינוך
מספר השאלון : 038115

מחשבת ישראל
לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה : שעה וחצי

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שני חלקים, ובהם ארבעה נושאים.

חלק ראשון — 20X2 — 40 נקודות

חלק שני — 3 X 20 --- 60 נקודות.

סך הכול — 100 נקודות

עליך לענות על שני נושאים, על פי ההוראות בשאלון.

ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.

ד. הוראות מיוחדות : כתוב תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים בבחינה אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון (40 נקודות)

בחלק זה שלושה נושאים. עליך לבחור בנושא אחד בכל נושא שבחרת ענה על שתי שאלות. (לכל שאלה — 20 נקודות).

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 4-6.

4. א. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק כ"ג

"שניים הם המרגילים את האדם אל הענוה: הרגילות וההתבונן (ההתבוננות)".

לפי רמח"ל, כיצד יגיע האדם אל הענוה בדרך הרגילות, וכיצד הוא יגיע אל הענוה בדרך ההתבוננות?

ב. אורחות צדיקים, שער הגאווה

לפי בעל "אורחות צדיקים", לגאווה האדם בחכמה יש חלק טוב וחלק רע.

הסבר מהי גאווה האדם בחכמה שהיא טובה, ומהי גאווה האדם בחכמה שהיא רעה.

5. א. הרב קלונימוס שפירא, חובת התלמידים

"אין מידה וטבע רע בהחלט בילד מישראל... למשל: אם יש לפניו תלמיד במידת עקשנות שהיא רעה... והיה כאשר יתגדל [התלמיד] ויקבל עול תורה ועבודת ה', כמה תהיה כל עבודתו בעקשנות ובמסירות נפש".

על פי דברים אלה, הסבר את דרכו החינוכית של בעל "חובת התלמידים".

ב. הרב דסלר, מכתב מאליהו, חלק ב'

"אם אין מתברר לאדם שלילת כוח עצמו, אם אינו מבין ששקר היא כל שאיפתו לסמכות עצמית, אז איאפשר שהוא יקבל את התורה באמת".

לדעתך, מדוע "שלילת כוח עצמו" היא תנאי לקבלת התורה באמת? הסבר את תשובתך.

6. הרב קוק, אורות הקודש, חלק ג

"התכונה של יראת שמים, מצד עצמה, לית לה מגרמה פלום (= אין לה מצד עצמה פלום)... אבל דוקא משום דלית לה מגרמה פלום היא מקבלת את כל האורות, היא אוצרת בקרבה את כל הפשרונות פלום".

א. מה יחסה של יראת שמים לכל הכישרונות של האדם?

ב. כיצד תפישה זו מתבטאת ביחס בין יראת שמים ומחשבה ובין יראת שמים ומוסר טבעי?

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 7-9.

7. א. אברבנאל, פירוש לבראשית לב,ח

האם פחדו של יעקב מעשו משקף חיסרון באמונה בה? מדוע?

ב. הרב אליעזר ברקוביץ', מאמרים על יסודות היהדות

הוא מבקש להצהיר על אמונתו, אך לא מתוודע העמדת פנים כאלו לא ארעה השואה מעולם. הוא יודע שדור זה חייב להיות ולהאמין בצלה של השואה.

1. מה ההבדל המהותי בין התהיה על ההשגחה הא-להית בשואה לבין תפילת אברהם על סדום ותהיותו של איוב?

2. מה צריכה להיות אופיה של האמונה לאחר השואה?

8. א. הרב עוזיאל, הגיוני עוזיאל, תכלית עקדת יצחק

"מעשה עקדה.. נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות".

על פי הרב עוזיאל, מה הם שני האירועים ההיסטוריים שבהם התגלה מעשה עקדה? הסבירו ונמקו.

ב. הרב סולוביצ'יק, על התשובה

"חוטא הבא לעשות תשובה על מעשים רעים שעשה בעבר..מה יעשה באותן שנים עברו של חטא הצורות לו (הנמצאות) בזיכרונו?"

1. הסבר את שתי הדרכים להתמודדות עם זיכרון החטא שהרב סולוביצ'יק מציג.

2. עם איזו מן הדרכים אתה מזדהה יותר? נמק את תשובתך

9. א. מלבי"ם, פירוש לדברים ו,א

"בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע הנה.. הנה מאריך ב"אחד" עד שיצאה נשמתו ב"אחד".

על פי פירושו של המלבי"ם לפסוק "שמע ישראל..", מדוע האריך רבי עקיבא בשעת יציאת נשמתו באחד?

ב. ריה"ל, הכוזרי מאמר שלישי סעיף יא

"וכן תישב בנפשו מדת צדקו של הבורא בכל בעלי החיים, אותם הוא מכלכל ומנהיג בקמחה"

1. כיצד הנהגת הבורא בעולם בעלי החיים מסייעת לנו להתמודד עם בעיית צדיק ורע לו?

2. כיצד אפשר ליישב על פי הכרה זאת את צרות הפרט וצרות הכלל?

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרת בנושא זה, ענה על שתיים מן השאלות 10-12.

10. א. רמב"ן, פירוש לספר דברים

"כי בימי המשיח לא יהיה באדם חפץ, אבל יעשה בטבעו המעשה הראוי, ולפיכך אין בהם לא זכות ולא חובה, כי הזכות והחובה תלויים בחפץ".

מה השינוי המהותי שיחול בימות המשיח? האם הרמב"ם מסכים לעמדה זו? פרטו והסבירו

ב. הרב יואל טייטלבוים, ויואל משה

הרב טייטלבוים (האדמו"ר מסאטמר) כתב: "המדינה הציונית שהיא לגמרי נגד התורה הקדושה".

האם הרב טייטלבוים היה תומך במדינת ישראל אילו היא הייתה מנוהלת על פי ההלכה בכל התחומים? נמקו את תשובתכם.

11. א. הרב חרל"פ, ממעיני הישועה

1. מדוע לא נמסר לנו הזמן המדויק לבוא הגאולה?

2. מה האדם צריך לעשות כדי שהציפייה לישועה תהיה חקוקה בעומק נפשו?

ב. הרב כלפון, גאולת משה

1. רבותינו זיכרונם לברכה אמרו: 'זכו — 'אחישנה', לא זכו — 'בַּעֲתָהּ'. על פי הרב כלפון, הסבר מה הם שני תהליכי הגאולה המוזכרים בדברי רבותינו זיכרונם לברכה.

2. לדעתך, איזה מתהליכי הגאולה בא לידי ביטוי בהקמת מדינת ישראל? נמק את תשובתך.

12. א. ריה"ל, הכוזרי מאמר שני סעיפים כג-כד

"אָכוּ, מְצֵאתָ מְקוֹם חֲרָפְתִּי, מְלֶךְ כּוֹזֵר!"

מה הוא מקום החרפה ששם אליו לב מלך כוזר? כיצד אפשר לתקנה?

ב. הרב שלום נח ברזובסקי (האדמו"ר מסלונים), ההרונה עליך

"וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְאָמֵן בּוֹ, אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ — לֹא בִשְׂאֵר נְבִיאִים בְּלֶבֶד הוּא כּוֹפֵר, אֶלָּא בִּתְוֹרָה וּבְמִשְׁפָּחָה רַבָּנוּיָהּ (רמב"ם, פי"א מֵהַלְכוֹת מְלָכִים)

1. מה ההבחנה בין מי שאינו מאמין בביאת המשיח למי שאינו מצפה לביאתו? לאור ההבחנה איך מפרש האדמו"ר מסלונים את ההלכה ברמב"ם?

2. מדוע הציפייה לביאת המשיח מרכזית כל כך באמונת ישראל?

חלק שני (60 נקודות)

עליך לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה — 20 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. א. רבנו בחיי, חובות הלבבות

"עד שחיפשתי על חובות הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה... ומצאתים שהן יסודי כל המצוות".

1. רבנו בחיי מוכיח מן השכל את חובות הלבבות. הסבר את ההוכחה שלו.

2. על פי רבנו בחיי, מהו ייחודו של ספרו "חובות הלבבות" לעומת ספרי הקודש שקדמו לו?

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, מאמר ראשון

תגובתו של המלך לדברי הפתיחה של החבר הייתה "לא חנינ'ם החלטתי בראשונה לא לשאול את היהודים, מדעתי כי שלשלת הקבלה אצלם ניתקה מכבר ודעתם נתמעטה".

1. מדוע התאכזב המלך מדברי הפתיחה של החבר?
2. כיצד הסביר החבר את הדרך שבחר בה כדי להציג את אמונתו?

14. א. הראי"ה קוק, איגרות הראי"ה, איגרת תקנ"ה

"שני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים [את] קדושת ישראל".

1. הסבר כל אחד מן "הדברים העיקריים" שבדברי הרב קוק.
2. לפי הרב קוק, הסבר את היחס שבין שני "הדברים העיקריים" האלה בדור של עקבתא דמשיחא.

ב. הראי"ה קוק, למהלך האידאות בישראל

"לא רק יחידים חכמים מצוינים... חיים באור האידאה הא-לוהית".

לפי הרב קוק, מהו הייעוד של עם ישראל?

15. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק

מה ההבדל בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים?

ב. חזון אי"ש, אמונה ובטחון

"האמונה והבטחון אחת היא, רק האמונה היא המבט הכללי של בעליה, והבטחון המבט של המאמין על עצמו"

1. מהו היחס בין אמונה ובטחון?
2. שלומית המתינה למורה שתחלק את טופס הבחינה והיתה מתוחה מאד. "יהיה בסדר. אני בטוחה בכך" אמרה לעצמה. האם דברי שלומית משקפים את תפישת הביטחון של החזון אי"ש? נמקו והסבירו!

16. א. מדרש הגדול, בראשית יב

"מִשָּׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֵה לְאֶחָד שֶׁהֵיךְ מְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ וְרָאָה בִּירָה (= טִירָה) גְּדוֹלָה וּגְבוּהָהּ בְּיִתְרָה בְּקֶשׁ לְהַכְנִס לְתוֹכָהּ חֵזֶר עַל כָּל צְדָדֶיהָ וְלֹא מֵצָא פֶתַח קָרָא כְּמַה קוֹלוֹת וְאִין עוֹנָה אוֹתוֹ. נֶשֶׂא עֵינָיו וְרָאָה כְּלֵי צְמֹר (= בְּגָדִים) שֶׁהֵן שְׂטוּחִין עַל הַגֶּגֶר, אַחֲרַי כִּד רָאָה כְּלֵי פְשִׁתוֹן לְבָנִים, אָמַר אוֹתוֹ הָאִישׁ: "וְדַאי אֲדָם יֵשׁ בְּבִירָה זוֹ וְאֵלּוּ לֹא הִיָּה בָּהּ אֲדָם לְמַה אֵלּוּ נִטְלִין וְאֵלּוּ נִתְנִין?" כִּיֹּן שָׂרָאָה אוֹתוֹ בַּעַל הַבִּירָה שֶׁהוּא מְצַטְעֵר עַל כֶּךָ, אָמַר לוֹ: "לְמַה אַתָּה מְצַטְעֵר? אֲנִי הוּא בַּעַל הַבִּירָה".

הסבירו כיצד המשל מסביר את דרכו של אברהם אבינו לאמונה לפי המתואר במדרש?

ב. הרב אליהו דסלר, מכתב מאלהו חלק ג

1. "הדרך הראשונה היא דרך של חנוך, דהיינו, שיחנך האדם את עצמו לעסק באמונה גם באפן חיצוני"
2. כיצד על פי הדרך הראשונה יגיב הרב דסלר לתלמיד אשר מסרב להתפלל כל עוד איננו בטוח שהוא מאמין?
2. כיצד ההתבוננות במאבק שבין יצר הטוב ויצר הרע מסייע להגיע לאמונה?

בהצלחה!